

Morilec angleških kraljevičev.

(Zgodovinska povest iz 15. stoletja.)

rna noč je razprostrla temna krila čez svetovno mesto London. Iz reke Themse so se vzdigali hlapovi in naredili debelo gosto meglo, da niti jedne zvezdice ni bilo videti na nočnem nebu; polna luna je razsvitljevala z medlim svitom temno-sivo zidovje zgodovinsko-znamenitega stolpa Towera (čitaj Taur-a), v katerem je bilo nocoj — bilo je decembra meseca 1485. leta — slišati nenavadno živahno gibanje. Vse je bilo v poslovanji, vse v zvédavej radovednosti. Vojaki, čuvaji, so oblekli praznična oblačila ter stali nepremično vsak na svojem mestu. Pričakovali so kralja Henrika VII.

„Čudno!“ zašepetá sivobradat vojak svojemu tovarišu, „da hoče Njega Veličastvo ravno v tej noči in tako nenádnó tú sem priti v Towerski grad.“ „Istinito,“ odgovori drugi, „nekaj posebnega mora biti, ker tudi dosedanji poveljnik Robert Brakembury ne bode kralja vzprejel, marveč govóri se, da ga bode spremljal nov poveljnik vsled posebnega povelja Njega Veličastva!“ „Zóna me izpreletava,“ reče prvi. „O da bi bili še dnevi Rikarda III.! Rajše bi stal v boji, nego li tú v vednem strahu, da mi nogi oblije kraljeva kri!“

„Ali poznate novega poveljnika?“ vpraša tretji.

„Ně,“ odgovori sivobradati vojak, „ali čudno bi se mi zdelo, da bi ga ne spoznal, ker je bajě še iz naših časov.“

Živahno gibanje pred uhom Towerskega gradú ustavilo je njih pogovor. Hkrati se začuje šepetanje: kralj gre, kralj!

Goreče plamenice so razsvitljevale temne dvorane, ki so bile néme pričé zgodovinskih grozodejstev — in kralj Henrik VII. vstopi brez vsega spremstva. Samó dva komornika sta ga spremljevala. Pred njimi je stopal novi poveljnik, mož srebrobélih lás. Obraz mu je bil bled, pogled nemiren, hoja njegova trudna, negotova, omahljiva. Iz bledega obličja mu je odséval izraz globoke, sreé razjedajoče tuge.

Videti je bilo, da tudi v kraljevem srei se vzbuja nemirnejši čút, čim bolj se bližajo „krvavemu stolpu“. Za trenotek postoji kralj, potem hlastno ukaže, da ga spremijo v gorenje prostore. Poveljnikova hoja je postajala vedno slabejša, negotóvejša, vedno bolj opotekajoča, čim bliže so prihajali vélikej dvorani v tem nadstropji. Z opotekajočo se nogo zadene na kameneno pločo v preddvorani — v tem trenutku zadoni ura nad njimi ter hreščaje odbije deset. — Bléd, kakor zid, obstoji poveljnik, njegovo oko gleda zmédeno okolo sebe, nogi mu začneta omahovati.

„Kaj vam je?“ vpraša kralj.

„Vaše Veličastvo! — Oprostite, jaz —“

„Hitro, hitro! Odprite!“

Poveljnik sluša. S tresočo roko poseže po ključ, vtakne ga v ključanico — a začne se tresti po vsem telesu, kakor mlado listje v vzpomládnej nevihti.

Kralj pristopi, obrne ključ, ter ukaže, da se luči nesó v dvorano a komornika naj čakata tú, ker želí s poveljnikom samim stopiti v dvorano. —

„Nù, Piérre, ali poznate poveljnika?“ nagovori jeden čuvajev sivobračca, ki je globoko zámisljen stal pred uhom in zrl tjà v „krvavi stolp“ še dolgo po tem, ko mu je kralj izginil izpred oči.

„Dobro ga poznam,“ odgovori ta z globokim vzdihom. „Isti je, ki je bil vže jedenkrat tù in takrat tudi samó za jedno noč. Stari naš gospod Brakembury bil je tisto noč drugam pozván — a v jutro je bil vojvoda Gloucesterski — angleški kralj —“

Komornika v predvorani pa si kraljevega vedenja nista mogla raztolmačiti. Pomén tega nočnega pohoda jima je bil nerazumljiv. Bivanje kraljevo v dvorani tako grozovito žalostnega spomina, in še to v onem oddelku dvorane, ki so ga od časa, ko sta bila tú umorjena mlada kraljeviča, nazivali le „krvavi stolp“, potem obledenje in omahovanje poveljnikovo delalo jima je brezkraino strinenje.

Po dvorani sta slišala kralja trdo stopati in glasno, rekel bi, jezno govoriti.

„Stopíte dalje, gospod James Tyrrhel!“ veli kralj. „Stopíte tù-sem, odgrnil vam bodem zagrinjala te postelje, morda se vam povrne pogum!“

„Milost, milost, moj kralj!“ zakliče poveljnik, pade na kolena in povzdigne roci proti kralju: „Noč in dan me spremljajo krvave sence umorjenih; nemirujoča bridkost mi razjeda prsi, obup mi stiska srcé. Želel sem si, da bi ne bil rojen!“

Starček ne more dalje govoriti. Njegovo oko, vajeno gledati tisoč in tisoč sulic proti sebi obrnjenih — ne more prenašati pogleda v posteljo, nad katero se blesti grb angleških kraljev.

„Pri Bogu vsemogočnem, pri spominu na Vašega očeta, za katerega sem v krvavej bitki stavil kri in življenje svoje, prosim Vas, zabodíte mi meč v prsi — a imejte usmiljenje z mojo mučeno dušo!“ zakliče Tyrrhel in objame kraljevi nogi.

Temno gleda kralj pred-se; v njegovem duhu vstajajo boleča čustva. „Tyrrhel,“ nagovori ga, „vi veste, da mi je gróžno zločinstvo znano, veste, da krvoločnike poznam. Na Rikardu III. sem dovolj osvetil umor kraljevih žrtev — a po njegovih hlapcih me ne žeja. Vsi se pokoravajo na Francoskem in jaz jim nečem prikrajšati muk — sè sekiro!“ — „Veličastvo, poznate toraj hudodelnike, kaj zahtevate še od mene? Uničíte me! Dosti sem živel. Za tri kralje sem se bojeval; meč v mojej roci mi je bil lehka igrača — ali danes nisem mogel obrniti ključa v vratih; vsakej nevarnosti sem gledal v čelo — a tega pogleda tukaj ne prebijem! O ne zahtevajte nikakega pojasnila iz mojih ust — tukaj pred . . .“ „A jaz zahtevam ravno to,“ reče kralj odločno — „in tukaj pred to posteljo! In to, kar zahtevam, nečem slišati iz ust morilca Tyrrhela — nego od častivrednega vojaka Tyrrhela, ki se je bojeval za tri kralje — z morilcem ne govorim! Povejte mi najmanjše okolnosti grozovitega umora; pokažite mi kraj, kamor sta se zagrebli kraljevi žrtvi!“

„Grozovito muko ste mi izbrali, Veličastvo! Ali moja duša bode skoraj stala pred sodnjim stolom — o da bi mi bil milostiv večni sodnik!“

Od zgodnje mladosti sem bil namenjen vojaškemu stanu in v tem namenu tudi vzrejen. V obhoji s surovimi továriši je kmalu zaspalo vsako čustvo plemenitega srcá v meni — le jedno ne: ljubezen do jedinega otroka — moje hčerke! Spomin na njo, ki sem jo dal starej soródnici v oskrbovanje in izrejo, otajal je včasih ledene okove mojega srcá. Ali v pijači sem vse pozabil, pozabil tudi njo — in v igri izgubil novce — ogromne vsote — katere bi bila

ona tako zelo potrebovala. Glas o njenem velikem siromaštvu mi pride na uho ravno v ónem trenutku, ko sem izgubil zadnje novce. V srečo se mi je smilil otrok — a pomagati nisem mogel. Obúp se me je polastil. — Ravno v tem času me pokliče vojvoda Gloucesterski. „Tyrrhel,“ reče mi, „žalostna osoda vaše hčerke mi je znana, tù imate pismo, ki vašej hčerki zagotavlja 500 funtov šterlingov na leto!“ Iznenadjen sem vzprejel to veselo poročilo; bésed mi je nedostajalo v dostojno zahvalo, moja hči je bila rešena béde; hotel sem oditi — naznanit preveselo novico. „A še nekaj!“ ustavi me vojvoda . . . Zahtevam pa tudi jaz od vas malo uslugo — prav za prav v korist in blagor države!“

„K temu sem bil vedno pripravljen, Visokost!“ rečem jaz.

„A včasih so težki slučaji!“

„Pripravljen sem žrtovati kri in življenje!“

„Potrebna grozodejstva, dragi moj Tyrrhel!“

„Grozodejstva?“ jaz sem se ustrašil.

„In to v prid države! Mir v Angliji s tem ustahovimo — ali hočete biti poveljnik v Toweru?“

Umel sem, kaj je vojvoda zahteval od mene, srcé se mi je krčilo — a bil sem truden življenja. Moj sin je padel v boji, z menoj izumrje rod — kakó? — bilo mi je jednako, kajti osoda moje hčerke mi je stopila pred oči — in: „Ukážite, Visokost!“ dejal sem, „jaz bodem slušal!“

„Še to noč — brez hrupa — brez sledú!“ reče mi vojvoda in oči mu zaplapolé v strastnem ognju. Vstal je. Mímogredé ukazal je poveljniku svoje straže: „Vi peljite James Tyrrhela v Towerski grad in pokličite Roberta Brakembury-ta k meni!“

Jaz sem otišél; napravil sem se v Towerski grad. Moral sem se seznaniti z ondotnimi prostori. Oprostite me, Veličastvo, popisati vam svoja čustva na tej poti. Slepó sem se udal vsakej nevarnosti, na smrt nisem nikdar mislil. Burne nevihte viharnega življenja so mi okamenele srcé — a morilec kraljevičev — Veličastvo, morilec kraljevičev nisem mislil biti nikdar! — Jeden korak je bil storjen — ali naj odstopim? Ali naj svojo hčerko prepustim zopet bédí in siromaštvu? Nè, tega nisem mogel; bolje sem jo ljubil nego li svojo vést. In — saj je v korist državi! dejál je vojvoda in kot vojak vaje sem bil povelja zvrševati, ne da bi vprašal: zakaj?

Uglušil sem vest, kolikor sem mogel, ter se dal napovedati pri kraljevičih. Ob mojem prihodu mi hiti mladi kralj naproti ter mi podá nežno roko, katero sem poljubil — takisto stori tudi njegov brat, in meni je bilo mehko pri sreci, da bi se bil zjokal. Kraljeviča me posadila v njiju sredo — in dolgo smo se zabavali.

„Prava kraljeva kri!“ mrmrá Henrik VII.

„O čem sta govorila?“ vpraša kralja potem glasno.

„Ljubkovala sta nežnega psička, ki sta ga sama vzredila; — imenovala sta ga jedinega prijatelja; tožila sta o krutosti vojvode Gloucesterskega. „Njega Visokost“, oproščeval sem ga jaz, „takó je preobložen z delom da . . .“

„Da mu ni mar, ako se njegov kralj dolgočasí!“ odgovori Edvard s kraljevo visokostjo — potem pa mirno vpraša: „Ali bova še dolgo tù v Towerskem gradu?“

„Nè, gospod!“ odgovoril sem odločno.

„Ali gotovo veste to, gospod poveljnik?“

„Gotova povelja imam.“

„Kdaj toraj se popeljeva v London?“ vpraša me mladi kralj s pogledom, v katerem sta se izražala veselje in strah pred negotovostjo.

„Ne vem“, odgovorim hlastno ter se urno poslovim, nisem se mogel več premagovati — a mehek nisem smel biti!

„Brezsrčni človek! Krvolok!“ zavpije kralj Henrik VII. ter stopi pred Tyrrhela — a kmalu se pomiri, sede in posluša dalje.

Poveljnik Tyrrhel pa si v tem obriše debelo solzo, ki se mu je utrnila doli na blede lice.

„Hitel sem proč a po mojih licih so tekle vroče solzé, kajti kraljeviča sta se me pri mojem odhodu oklenila z rokama ter iskreno prosila, naj po večerji zopet pridem k njima, da ju strije vojvoda ne obišče. Tudi pes je veselo lajal, ter mi se dobrikal z repom, kakor bi se hotel zahvaliti, da sem bil z otrokoma prijazen. O pes je bil boljši, nego li jaz! Njegova ljubezen in zvestoba sta bili odkritosrčni, a jaz sem bil hinavec. Omahaoval sem, hotel sem odstopiti od groznega čina — ali v ónem trenutji stopijo pred-me pomagači, poslani od vojvode — in zdaj ni bilo več mogoče.“

V pravem pomenu besede sem vlival vino v sé, da bi udušil glas vesti.

Zopet sem se podal h kraljevičema. Igrala sta šah. Prijazno sta me vzprejela ter me zopet posadila v svojo sredo.

„Gospod poveljnik,“ nagovoril me je kraljevič, „dovolite, da igrava do konca, igra je prezanimiva.“

Zanimiva je bila igra posebno za mene, starega igralca.

„Za kaj pa igrata?“

„Ako jaz dobim“, odgovori Rikard, „ostaneva še v Towerskem gradu?“

„Ako pa brat izgubi“, oglasi se kraljevič Edvard, „potem imava jutri slovesen odhod v London!“

Meni se je streslo srcé v prsih a kraljeviča sta igrala s tako pozornostjo, kakor bi se igralo za kako kraljestvo. Jaz sem pazil na vsako potezo kakor tiger, kadar preži na svoj plén.

„Pazi Edvard!“ kliče Rikard, „šah kraljici!“

Mladi kralj méri kamenje pred seboj s pogledom, s kakeršnim le bojni poveljnik méri svoje vojake. „Jedna poteza! Druga! Šah kralju! Brani svojo kraljico, Rikard!“

„Jaz še nisem izgubil“, odgovori Rikard. „Le poglej svoje čete in moje — ljubi Edvard, poglej to potezo — in to — in še to — premakni se, ako moreš — mat! Ljubi Edvard, ne bođeva se peljala v London, midva ostaneva še v Toweru!“

Mladi kralj je bil žalosten, sklonil se je k psičku in ga božal — a ta mu je lizal nežni ročici. Za nekaj časa reče: „Zdaj ne bođeva več igrala Rikard — moliva in idiva spat.“

Kraljeviča sta pokleknila in Edvard je bral iz knjige več molitvic, potem sta me objela ter legla v posteljo. Jaz sem zagrnil zagrinjala in sem — otišel. Šel sem k svojim hlapcem in zopet sem pil — a opijaniti se nisem mogel. Omoten po silnej razburjenosti sem se bližal tretjič k sobi kraljevičev in hlapci so mi sledili, — pes mi priskače naproti — a iz moje roke vzprejme plačilo za ljubezen — smrt.

Zavíre zdaj ni bilo nobene. Kraljeviča sta mirno spala in hlapci so planili v njiju sobo. Nisem jim mogel slediti. Slišal sem završeti zagrinjalo pri postelji in — onemogel sem se zgrudil ob steno.

Ropót vrnivših se hlapcev me je vzbudil — v njih rokah sem ugledal krvave meče.

„Ali ste zadovoljni?“ vpije surovi Slafar, „niti najmanjšega glasú ni bilo slišati!“

„Vojvoda bode sit“, vpije Dingthon, „delo smo dobro zvršili!“

„Pa še ne popolnem“, ugovarja Forest ter se obrne k meni z besedami: „Ali ostaneta v postelji?“

„Odgovoriti nisem mogel, jezik mi je bil trd, ko sem slišal, da je moritev končana. Molčeč sem pokazal na kraj v preddvorani, razumeli so me, ker niso, kakor jaz, prvič storili takega hudodelstva.“

Vzdignili so kamenéno pločo, izkopali v debelo zidovje globoko jamo — in jaz sam sem položil va-njo kraljevi trupli. Oblival sem je z vročimi solzami — da bi bil tudi jaz mogel z njima v grob — bila je moja jedina želja.

Zatoraj sem tako omahnil in obledel, ko sem zadel ob kamenéno pločo ter me je deseta ura spomnila grozovitega dejanja!

O Bog moj, zakaj ne gine z leti mojega življenja tudi spomin, da bi pozabil strahove, ki me od óne grozne noči obdajejo povsod, koder hodim!“

Dolgo vže so se bleštele svitle solze v Henrikovih očéh — ko pa Tyrrhel konča grozovito povest, ne more se kralj premagovati, ploha solz se mu vlije po licih in razjokal se je na glas.

Potem se obrne k Tyrrhelu, rekoč: „Vaše krivde nečem maščevati s krvavo sodbo. Vsemogočni Bog vam je osível lasé, nagubil vam je vaše nek-daj ponosno čelo, v srcé vam je zasadil kljujočega črva, hojo vam je storil negotovo, omahljivo — On vam bodi plačnik!“

Tyrrhel je hotel poljubiti kralju roko — ali kralj naglo odstopi. Nesrečni starček, katerega zgodovina imenuje kraljevega morilca — ostavil je ihteč véliko dvorano in „krvavi stolp“ — in odslej ga ni bilo videti nikdar več.

Prevéla J. M.

Materino srcé.

Bil je Božič. Lep, vesel čas, ob katerem bije milijon in milijon src veselja in blaženosti. Veličastno tiho se je vlegel mrak iz čarobne, brezkončne nebesne sinjave doli na snežno-belo zemljo. In ko so lepo ubrani zvonovi zadonéli iz blizu in daleč v veličastnem soglasji oznanujoč vesoljnemu svetu staro, sladko skrivnost nebeske ljubezni; ko so se jela razsvitljevati okna po hišah in se razlegati nepopisno veselje presrečnih otrok okolo lepo nakitenih jelčic, sedela je v nizkej, ubožnej sobi pri slabo brlečej luči mlada žena v temnej obleki; bila je vdova. Roki je imela sklenjeni ter némo in nepremično zrla v brlečo luč. Tuga in žalost se jej je videla na obledelem lici. Iz daljave so doneli zvonovi také lepo in